

“CONFERENCE OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES IN SCIENTIFIC INNOVATIVE RESEARCH”

Volume 02. Issue 09. December 2025

OLIY TA'LIMDA AUDITORIYADAN TASHQARI MASHG'ULOTLARNI TASHKIL ETISH JARAYONINI TAKOMILLASHTIRISH

Xudoyberdiyev Sanjar Maxmudjon o'g'li

Termiz Davlat Pedagogika Instituti

pedagogika nazariyasi va tarixi mutaxassisligi 1-bosqich magistranti

ANNOTATSIYA: Ushbu maqolada oliy ta'lim muassasalarida auditoriyadan tashqari mashg'ulotlarni tashkil etish jarayonini takomillashtirishning pedagogik va tashkiliy-metodik asoslari tahlil qilinadi. Tadqiqotda talabalarning mustaqil bilim olish ko'nikmalarini rivojlantirish, ularning kasbiy kompetensiyalarini shakllantirishda auditoriyadan tashqari faoliyatning o'rni va ahamiyati yoritilgan. Shuningdek, zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va innovatsion yondashuvlar yordamida ushbu jarayonni samarali boshqarish bo'yicha ilmiy taklif va amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

KALIT SO'ZLAR: Oliy ta'lim, auditoriyadan tashqari mashg'ulotlar, mustaqil ta'lim, kompetensiya, pedagogik texnologiya, takomillashtirish, kreativlik, masofaviy ta'lim, individual trayektoriya, sifat nazorati.

Oliy ta'lim tizimida olib borilayotgan islohotlarning bosh maqsadi — mehnat bozori talablariga javob bera oladigan, yuqori malakali va raqobatbardosh kadrlar tayyorlashdir. Zamonaviy ta'lim paradigmasi talabaga tayyor bilimlarni berishdan ko'ra, ularda bilimni mustaqil izlab topish, tahlil qilish va amaliyotga tatbiq etish ko'nikmalarini shakllantirishga yo'naltirilgan. Bunda nafaqat auditoriya mashg'ulotlari (ma'ruza, seminar, amaliy), balki auditoriyadan tashqari tashkil etiladigan o'quv jarayonlari ham hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi.

Auditoriyadan tashqari mashg'ulotlar deganda, talabaning pedagog nazorati ostida yoki mustaqil ravishda o'quv rejasidagi vazifalarni bajarishga qaratilgan faoliyati tushuniladi. Bugungi kunda kredit-modul tizimiga o'tilishi munosabati bilan talabaning mustaqil ishiga ajratilgan soatlar hajmi sezilarli darajada ortdi. Biroq, amaliyotda ushbu jarayonni tashkil etishda bir qator muammolar, xususan, metodik ta'minotning yetishmasligi, talabalar motivatsiyasining pastligi va nazorat mexanizmlarining an'anaviy shaklda qolib ketayotgani kuzatilmoqda.

Auditoriyadan tashqari mashg'ulotlarni takomillashtirish nafaqat bilim olish, balki talabaning ijodiy qobiliyatlarini ochish va shaxsiy rivojlanishiga xizmat qiladi. Bu jarayonda zamonaviy raqamli platformalar, loyihaviy o'qitish (Project-based learning) va muammoli ta'lim uslublaridan foydalanish zaruriyati tug'ilmoqda. Mazkur maqolaning

“CONFERENCE OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES IN SCIENTIFIC INNOVATIVE RESEARCH”

Volume 02. Issue 09. December 2025

maqsadi oliy ta'lim tizimida auditoriyadan tashqari mashg'ulotlarni rejalashtirish, tashkil etish va baholash jarayonlarini innovatsion yondashuvlar asosida takomillashtirish yo'llarini tadqiq etishdan iborat. Ushbu masalani ilmiy asosda hal qilish talabalarning o'quv samaradorligini oshirish bilan birga, oliy ta'lim sifatini yangi bosqichga ko'tarish imkonini beradi.

Oliy ta'lim muassasalarida auditoriyadan tashqari mashg'ulotlarni tashkil etish jarayonini takomillashtirish bugungi kunda shunchaki uslubiy yangilanish emas, balki ta'lim sifatini xalqaro standartlarga moslashtirishning strategik zaruriyatidir. Kredit-modul tizimiga o'tilishi natijasida talabaning mustaqil ta'limiga ajratilgan vaqt hajmi keskin oshdi, bu esa ushbu soatlarni mazmunli to'ldirish va samarali boshqarish mexanizmlarini qayta ko'rib chiqishni talab qiladi. Auditoriyadan tashqari mashg'ulotlar talabaning kasbiy kompetensiyalarini shakllantirishda markaziy o'rin tutadi, chunki aynan mana shu jarayonda talaba auditoriyada olgan nazariy bilimlarini amaliyotda mustaqil sinab ko'rish, tahlil qilish va ijodiy qayta ishlash imkoniyatiga ega bo'ladi. Biroq, amaliyot tahlili shuni ko'rsatadiki, ko'plab oliy ta'lim muassasalarida ushbu jarayon hali ham an'anaviy, passiv shaklda qolmoqda, bu esa talabalarning o'z ustida ishlash motivatsiyasiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Jarayonni takomillashtirishning birinchi va eng muhim yo'nalishi — bu pedagogik dizaynni yangilashdir. Auditoriyadan tashqari mashg'ulotlar shunchaki "uyga vazifa" berishdan iborat bo'lmasligi kerak. Buning o'rniga, "Flipped Classroom" (to'ntarilgan sinf) texnologiyasini keng joriy etish lozim. Ushbu yondashuvda nazariy materiallar talaba tomonidan auditoriyadan tashqarida, video-platformalar va elektron kutubxonalar yordamida o'zlashtiriladi, auditoriya soatlari esa faqatgina murakkab muammolarni muhokama qilish va amaliy ko'nikmalarni charxlashga ajratiladi. Bu talabada mas'uliyat hissini uyg'otadi va uning o'quv jarayonidagi ishtirokini faollashtiradi. Shuningdek, topshiriqlar shaklini o'zgartirish, ya'ni standart referatlar o'rniga loyihaviy o'qitish (Project-based learning) uslubini qo'llash maqsadga muvofiqdir. Loyihaviy topshiriqlar talabani jamoada ishlashga, muammoga tanqidiy yondashishga va yakuniy mahsulot yaratishga o'rgatadi, bu esa uning mehnat bozoridagi raqobatbardoshligini ta'minlovchi asosiy omillardan biridir.

Raqamli transformatsiya jarayonni takomillashtirishning texnologik asosi hisoblanadi. Oliy ta'limda Learning Management Systems (LMS) imkoniyatlaridan to'liq foydalanmaslik auditoriyadan tashqari mashg'ulotlarning nazoratsiz qolishiga sabab

“CONFERENCE OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES IN SCIENTIFIC INNOVATIVE RESEARCH”

Volume 02. Issue 09. December 2025

bo‘ladi. Jarayonni takomillashtirish uchun ushbu platformalarga adaptiv o‘qitish modullarini integratsiya qilish zarur. Sun‘iy intellekt texnologiyalari talabanning platformadagi harakatlarini tahlil qilib, uning bilim darajasiga mos ravishda vazifalar qiyinchiligini avtomatik belgilaydi. Agar talaba muayyan mavzuda qiynalayotgan bo‘lsa, tizim unga auditoriyadan tashqari o‘rganish uchun qo‘shimcha interaktiv videolarni tavsiya etadi. Bu "individual ta‘lim trayektoriyasi"ni yaratish imkonini beradi, ya‘ni har bir talaba o‘z tezligi va qobiliyatiga mos ravishda bilim oladi. Shu bilan birga, bulutli texnologiyalar (Google Workspace, Microsoft 365) yordamida talabalarning hamkorlikdagi (collaborative) faoliyatini tashkil etish, o‘qituvchi va talaba o‘rtasida doimiy va tezkor qayta aloqani (feedback) ta‘minlash jarayon unumdorligini bir necha barobar oshiradi.

Pedagogik-psixologik jihatdan auditoriyadan tashqari mashg‘ulotlarni takomillashtirish talabanning o‘z-o‘zini boshqarish (self-regulation) qobiliyatini rivojlantirish bilan bog‘liq. Talaba nima uchun bu vazifani bajarayotganini, u kelajakda qanday kasbiy muammoni yechishiga yordam berishini aniq anglashi lozim. Shu sababli, topshiriqlarni ishlab chiqishda ularning amaliy yo‘naltirilganligiga (practice-oriented) alohida e‘tibor berish kerak. Har bir topshiriq talabanning real ishlab chiqarish yoki ilmiy faoliyatdagi vazifalari bilan bog‘lanishi zarur. Masalan, iqtisodchi talaba uchun shunchaki inflyatsiya haqida o‘qish emas, balki mavjud bo‘lgan statistik ma‘lumotlar asosida kelgusi chorak uchun prognoz modelini tuzish topshirig‘i berilishi uning qiziqishini oshiradi. Bundan tashqari, "Gamification" yoki o‘yinlashtirish elementlaridan foydalanish — yutuqlar tizimi, reytinglar va interaktiv kvestlar talabanning darsdan tashqari vaqtini ilm bilan o‘tkazishini qiziqarli mashg‘ulotga aylantiradi.

Nazorat va baholash tizimini qayta qurish takomillashtirishning yakuniy bosqichidir. An‘anaviy tekshiruv usullari ko‘pincha talabani faqat baho olish uchun harakat qilishga majburlaydi, bu esa plagiatsiyaning ko‘payishiga sabab bo‘ladi. Shaffof va adolatli baholash uchun "E-Portfolio" tizimini kengaytirish lozim. Talaba semestr davomida auditoriyadan tashqarida bajargan har bir kichik tadqiqoti, yaratgan taqdimoti yoki yozgan kodi uning raqamli portfelida aks etadi. Bu nafaqat yakuniy natijani, balki talabanning rivojlanish dinamikasini ham ko‘rsatadi. Peer-assessment (o‘zaro baholash) metodi esa talabalarda bir-birining ishiga nisbatan tanqidiy va xolis munosabatni shakllantiradi. Yakuniy xulosa o‘rnida shuni ta‘kidlash joizki, auditoriyadan tashqari mashg‘ulotlarni takomillashtirish — bu pedagogning roli o‘zgarishi (ma‘lumot

“CONFERENCE OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES IN SCIENTIFIC INNOVATIVE RESEARCH”

Volume 02. Issue 09. December 2025

beruvchidan — mentorga), texnologiyalarning oqilona integratsiyasi va topshiriqlarning kreativ transformatsiyasidir. Faqatgina shu uchlikning birlashishi oliy ta'limda mustaqil va kreativ fikrlaydigan kadrlar tayyorlashning mustahkam poydevorini yaratadi.

Oliy ta'lim tizimida auditoriyadan tashqari mashg'ulotlarni takomillashtirish bo'yicha olib borilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, ushbu jarayon talabalarning mustaqil fikrlash darajasini oshirish va ularni kasbiy faoliyatga tayyorlashda fundamental ahamiyatga ega. Tadqiqot natijasida quyidagi xulosalarga kelindi:

1. Metodik transformatsiya: Auditoriyadan tashqari mashg'ulotlar an'anaviy topshiriqlardan voz kechib, loyihaviy o'qitish va muammoli ta'lim modellariga tayanishi lozim. Bu talabaning nazariy bilimlarni amaliyotga tatbiq etish ko'nikmasini shakllantiradi.
2. Raqamli integratsiya: LMS platformalari (Moodle, Canvas) nafaqat resurslar ombori, balki interaktiv muloqot va individual rivojlanish maydoniga aylanishi kerak. Sun'iy intellektga asoslangan adaptiv o'qitish tizimlarini joriy etish talabaning shaxsiy ehtiyojlariga moslashgan ta'limni ta'minlaydi.
3. Motivatsion muhit: "Gamification" va kreativ topshiriqlar tizimi talabaning darsdan tashqari vaqtini ilm bilan o'tkazishiga bo'lgan ichki qiziqishini uyg'otadi. Bu plagiat holatlarini kamaytirish va ijodiy yondashuvni rag'batlantirishning samarali yo'lidir.
4. Nazoratning shaffofligi: Baholash tizimida "e-Portfolio" va "Peer-assessment" uslublaridan foydalanish talabaning faolligini xolis baholash va uning o'sish dinamikasini kuzatish imkonini beradi.

Amaliy tavsiya sifatida, har bir fan bo'yicha auditoriyadan tashqari mashg'ulotlar bankini qayta ko'rib chiqish, ularni real keyslar bilan boyitish va pedagoglarning raqamli kompetensiyalarini muntazam oshirib borish maqsadga muvofiqdir. Mazkur yondashuvlar oliy ta'lim sifatini oshirish bilan birga, bitiruvchilarning mehnat bozoridagi mavqeini mustahkamlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2020.
2. O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi.

**“CONFERENCE OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES IN
SCIENTIFIC INNOVATIVE RESEARCH”**

Volume 02. Issue 09. December 2025

3. Bergmann J., Sams A. Flip Your Classroom: Reach Every Student in Every Class Every Day. – International Society for Technology in Education, 2012.
4. Bates A.W. Teaching in a Digital Age: Guidelines for designing teaching and learning. – Vancouver, BC: Tony Bates Training and Insights, 2015.
5. Hattie J. Visible Learning for Teachers: Maximizing Impact on Learning. – Routledge, 2012.
6. Saitova E., Abaykulova N. Xoreografiya va pedagogika integratsiyasi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2016.
7. Tolipov O‘., Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalarning tatbiqiy asoslari. – Toshkent: Fan, 2006.
8. Sharipov Sh. Talabalarning ijodiy faoliyatini tashkil etish metodikasi. – Toshkent, 2012.
9. Ishmuhamedov R. Ta’limda innovatsion texnologiyalar. – Toshkent, 2008.
10. Azizxo‘jayeva N.N. Pedagogik texnologiya va pedagogik mahorat. – Toshkent, 2006.
11. Salimova N. Oliy ta’limda mustaqil ta’limni boshqarish. – Toshkent: O‘qituvchi, 2019.

**Research Science and
Innovation House**